

Ulvehøjgaard, Amerikanerbanen, Erhvervspark Vandel

Matrikel nr. 2b Hofmannsfeldt (nuværende matr. nr. 4b)

Indledning.

I september 2012 henvendte Axel Degn Johansson, Lundby på Sjælland sig til Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museumsforening for at høre om man her

havde oplysninger om gård nr. 35 Ulvehøjgaard på den nedlagte Flyvestation Vandel.

Det var meget begrænset hvad lokalarkivet havde om denne gård, kun den tyske skitse med foto af gården udarbejdet i efteråret 1943 af Stellvertretende Baurat (Vicebygningsinspektør) Hermann Süling i forbindelse med forberedelserne til etableringen af den tyske flyveplads ved Vandel under krigen.

Man var endog ikke bekendt med navnet Ulvehøjgaard.

Til gengæld var det Axel Degn Johansson, som sad inde med såvel erindringer som materiale og fotos om denne gård, hvilket viste sig ved hans og hans hustru Karens efterfølgende besøg hos lokalarkivet i Vandel.

I nedenstående fortælling om Ulvehøjgaard beretter Axel Degn Johansson om sine erindringer fra såvel denne gård, som fra Rygbjerggaard, som han ligeledes har kendskab til.

I forbindelse med opklaringsarbejdet om, hvorfor Axel Degn Johansson mente at gården navn var Ulvehøjgaard, som ingen her på stedet havde hørt om før, fremskaffede han et omfattende materiale fra Nationalmuseet om udgravning og registrering af 63 gravhøje fra 1944 i det område som tyskerne havde planlagt bygningen af førnævnte flyveplads.

Blandt disse papirer var Ulvehøj registreret og mysteriet om navneoprindelsen opklaret.

Der var ligeledes en komplet tysk liste over de mange ejendomme, som tyskerne beslaglagde i det samme område, med et for lokalarkivet ukendt nummersystem, foruden angivelse af ejendommenes ejere og matrikelnumre.

Grunden til at Axel Degn Johansson kunne fremskaffe disse ting er, at han er ivrig amatørarkæolog og derfor har nære relationer til Nationalmuseet.

Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museumsforening er gennem Axel Degn Johanssons henvendelse fået oplysninger om bl.a. landbrugets drift inde på den tyske flyveplads i perioden fra beslaglæggelsen af de berørte ejendomme og til Indenrigsministeriet overtog området efter krigen.

En periode som kun meget få har kendskab til.

I tilgift til alt dette, var Axel Degn Johansson øjenvidne til nedskydningen af det engelske bombefly Lancaster III PB 292 ved Høgsholt den 27/8 1944.

Det er besætningen herfra, som hvert år den 4. maj mindes på Randbøl kirkegård.

Hans øjenvidneberetning herom findes ligeledes nedenfor.

Materialet fra Nationalmuseet vil blive arkiveret under Flyvestation Vandel på lokalarkivet, medens den selvstændige historie om henholdsvis Ulvehøjgaard og Rygbjerggaard arkiveres for sig selv.

Stor tak til Karen og Axel Degn Johansson, Lundby for deres indlevering til lokalarkivet og deres bidrag til historien om Ulvehøjgaard og Rygbjerggaard.

Lokalarkivet har siden haft kontakt med den sidste ejer af gården Harald Pedersens ældste datter Anna, som blev født på gården i 1940 og hendes mand Henning Petersen, Tjørring ved Herning.

De har bidraget med fotos og oplysninger om familien Pedersen, som havde ejet gården fra da den blev bygget i 1878, til tyskerne kom og tog den i 1944.

Stor tak til Anna og Henning Petersen

Ulvehøjgaard.

Matr. nr. 2b Hofmansfeldt blev udstykket i 1878 fra matr. nr. 2a Hofmansfeldt, den midterste af de tre kolonigårde, som udgjorde Hofmansfeldt by tidligere kaldet Lille Rygbjerg.

Gården, som lå umiddelbart vest for dammen i Hofmansfeldt var da ejet af Hans Laursen.

Hans Laursen havde ved kongeligt skøde frikøbt gården til selveje mod betaling af de såkaldte kongepenge i 1854.

Gården har navn efter en sløjfet gravhøj kaldet Ulvehøj, som var en rundhøj fra stenalderen.

Den blev opmålt i 1908 og udgravet og sløjfet i 1944 af Nationalmuseet i forbindelse med anlæggelsen af den tyske flyveplads.

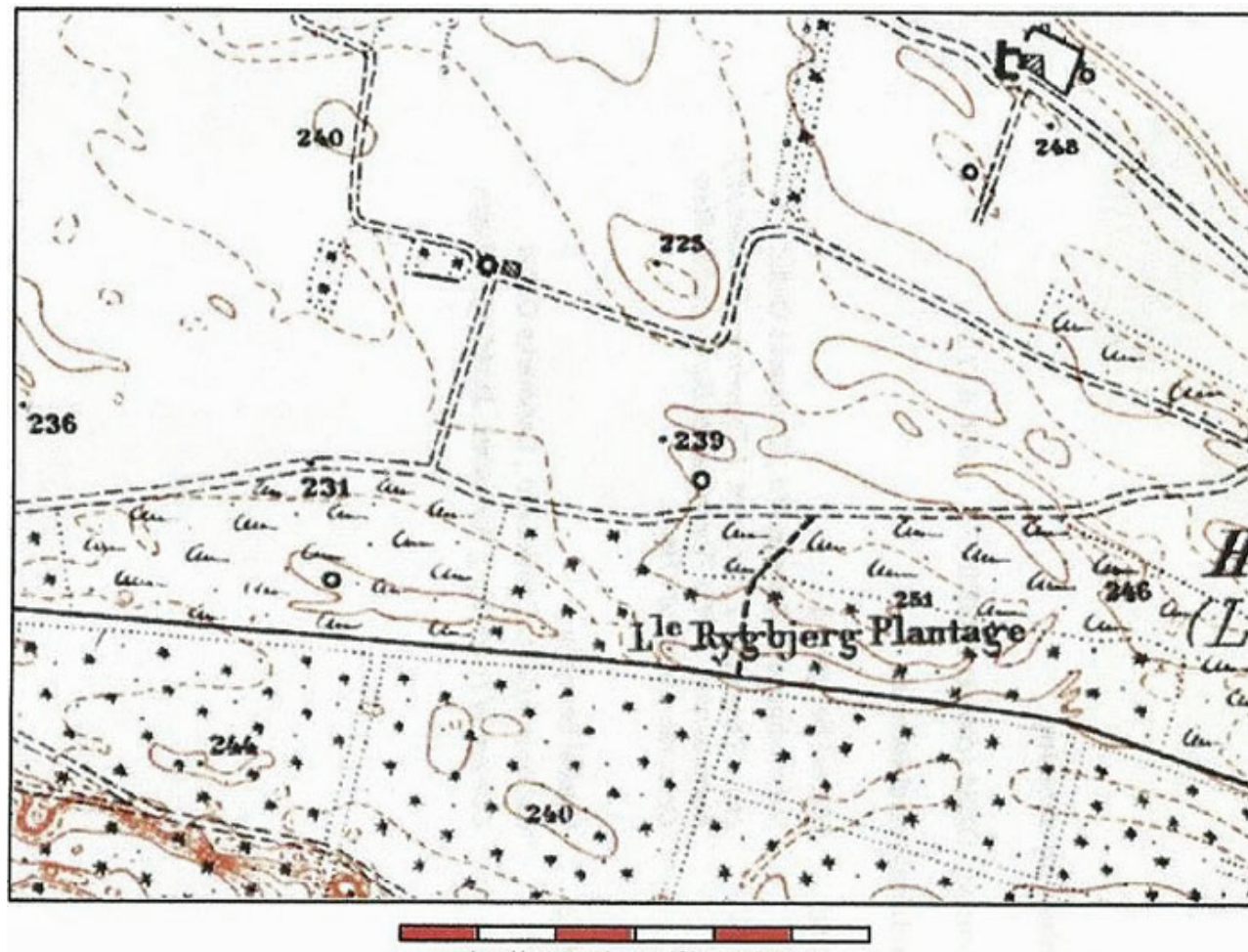
Ved udgravningen blev der fundet en flintdolk. Sted og lokalitetsnummer 170908-116.

Flintdolken kan dateres til dolktid i stenalderen ca. 2350-2200 år f. Kr.. Højen lå ca. 350 meter sydøst for gården, hvor der nu er indkørsel til tre store flyverdækninger fra den øst-vestgående rullebane fra den tyske flyveplads.

Arbejdet med udgravningen og den påfølgende registrering på Nationalmuseet blev udført af museumsinspektør ved Nationalmuseet Christen Leif Vebæk. Museumsinspektørens beretning er dateret 20. februar 1944.

Kopi af udgravningsberetningen, skitse og foto fra Ulvehøjs udgravning er vedlagt som bilag.(særskilt mappe).

Dette materiale er fremskaffet af Axel Degn Johansson, Lundby.

Kortudsnit fra 1928-42. Ulvehøj ses tæt ved punkt 239 og Ulvehøjgaard nordvest herfor.
 Det er Rygbjerggaard som ses i øverste højre hjørne.
 Kort- og Matrikelstyrelsen.

1878
 Kristian Nielsen

Kristian Nielsen var født 22/1 1845 som søn af gårdmand Niels Laursen og hustru Maren Christensdatter i Hofmannsfeldt.

Han var gift med Jensine Johnsen datter af gårdmand John Christensen og hustru Karen Udedatter af Bindeballe.

Kristan Nielsen har sikkert opført ejendommen i forbindelse med udstykningen i 1878.

Gården var firelænget i bindingsværk og med stråtag eller lyngtag. Stuehus mod øst.

Meget af gårdens areal på ca. 93 hektar har sikkert ligget hen i lyng.

Folketællingen af 1880 (opslag 43) beskriver beboerne på gården således:

Kristen Nielsen 35 år, gift, Født i Randbøl sogn, husfader, husmand

Jensine Johnsen 25 år, gift, født i Randbøl sogn, hans kone

Mette Nielsen 5år, ugift, født i Randbøl sogn

Maren Nielsen 3 år, ugift, født i Randbøl sogn deres børn

Karen Nielsen 1 år, ugift, født i Randbøl sogn

Martinus Rasmussen, 14 år, ugift født i Gjesten sogn, tjenestedreng.

Ved folketællingen af 1890 (opslag 22) er der tilgået fire børn mere:

Else Katrine Nielsine Kristine Nielsen, 9 år

Niels Lauesen Nielsen 7 år

Josefine Marie Nielsen 4 år

Anna Pouline Nielsen 2 år

1914

Peter Madsen Pedersen

Peder Madsen Pedersen var født 7/1 1872 som søn af Hans Jørgen Pedersen og hustru Mette Katrine Pedersen af Randbøl.

Han kom fra Randbøl Vestergaard, som ligger lige nord for Randbøl kirke.

Han var gift med Mette Nielsen født 16/6 1874 datter af ovennævnte Kristian Nielsen.

Peder Madsen Pedersen overtog således gården efter sine svigerforældre.

Folketællingen af 1916 (opslag 112) opregner familien på matr. nr. 2b Hofmannsfeldt således:

Peder Madsen Pedersen født 7/1 1872, gift, husfader, landbrug.

Mette Pedersen født 16/6 1874, gift, husmoder

Mette Katrine Pedersen født 23/2 1840, enke, slægtning (Peder Madsen Pedersens mor)

Hansine Katrine Pedersen født 3/9 1897

Petra Andrea P. født 18/2 1899

Meta Kristine P. født 18/7 1905
Kresten Nielsen P. født 19/7 1907
Harald Villiam P. født 18/1 1913
Marius Andersen født 23/8 1893, tjenestekarl.

Peder Madsen Pedersen døde allerede 18/12 1918, kun 46 år.

Mette Pedersen, født Nielsen.

Hansine Katrine Pedersen

*Bagest fra v. Peder Nielsen, Mørup og, Hansine Katrine Pedersen
Forrest fra v. Meta Kristine Pedersen og 2 ukendte.*

Hansine Katrine Pedersen giftede sig 18/10 1924 med ungkarl, gårdejer Peder Kristian Pedersen af Plougslund, Grene sogn, født 29/5 1890, søn af gårdmand Laust Pedersen og hustru Mariane Pedersen.

De byggede en landejendom tæt sydøst for Billund by, omtrent hvor det nuværende MODULEX ligger.

Deres datter Anne Marie Pedersen født 27/9 1927 på denne ejendom og som bor i Billund, har venligst stillet de to foregående fotos til rådighed.

Hun og hendes mand Marinus Pedersen, som var fra Øster Snede, overtog Anne Maries barndomshjem og førte det videre.

Under samtalen om nævnte fotos kaldte Anne Marie gården i Hofmannsfeldt for Ulvehøjgaard og vidste, at det var dens navn!! Navnet Ulvehøjgaard har således været brugt tidligere

Tak til Anne M. Pedersen.

Det første foto af Hansine er redigeret af Anna og Henning Petersen, Tjørring

Petra Andrea Pedersen.

Petra Andrea Pedesen giftede sig 23/5 1929 i Randbøl kirke med ungkarl, gårdejer Marinus Legardt Pedersen af Vandel mark, født 20/5 1897. Søn af husmand Søren Pedersen og hustru Maren Hansen, Vandel mark.

Meta Kristine Pedersen.

Meta Kristine Pedersen giftede sig 31/7 1931 i Randbøl kirke med ungkarl, gårdejer Jens Marius Balsgaard Nielsen af Frederikshaab, født i Frederikshaab 12/4 1909. Søn af gårdmand Niels Peder Nielsen og hustru Anne Petrea Hansine Bennedsen, Frederikshaab.

Kresten (t.v.) og Harald Villiam Pedersen.

Foto fra USA af Emmy og Kresten Pedersen.

Kresten Pedersen udvandrede til USA i 1927. Var herefter hjemme i 1952, 1956 og sidste gang sammen med sin kone Emmy i 1978.

1922

Mette Pedersen

Mette Pedersen, født Nielsen, drev gården videre efter sin mands død i 1918. men blev først noteret for ejendommen i 1922.

Af folketællingen af 1925 (opslag 45) ses, at Mette bor på gården sammen med børnene Petra Andrea, Kresten Nielsen P. og Harald V. Pedersen. Desuden nævnes et "barn" mere Hans Jacobsgaard født 18/2 1907 i Randbøl, men det var nok en tjenestedreng.

I folketællingen fra 1930 (opslag 109) nævnes foruden Mette, datteren Meta Kristine, samt en bestyrer ved navn Jens Kristian Madsen født 22/12 1902 i Nørup sogn.

Da Mette Pedersen havde overdraget gården til sin yngste søn, flyttede hun til Vandel, hvor hun boede til leje i mange år et hus i den sydlige kant af byen
Huset var ejet af Søren Lodborg.

Hun flyttede senere til De Gamles Hjem Hegnsvig, hvor hun døde 5/5 1961.

Mette og Peder M. Pedersen ligger på Randbøl kirkegård.

Mette og Peder M. Pedersens gravsted på Randbøl kirkegård.

1936

Harald Villiam Pedersen

Harald Villiam Pedersen var Mette og Peder Madsen Pedersens yngste søn født 18/1 1913.

Han giftede sig 11/9 1936 med husassistent Martine Theodora Benedikte Nielsen af Frederikshåb, født 26/7 1910. Hun var datter af gårdejer Niels Peter Nielsen og hustru Anna Petrea Hansine Bennedsen, Mariesnåde, Frederikshåb.

De fik to børn mens de boede på gården, Anna Pedersen 1940 og Grethe Pedersen 1943. I 1946 kom en tredje pige, Ruth til verden, men da var familien flyttet til Vorbasse.

Bryllupsfoto fra 11/9 1936 af Martine og Harald Pedersen.

Fra Anna Pedersens barnedåb 1940. Forældrene med Anna i haven nord for stuehusest gavl. Kostaldlængens østlige ende ses til venstre i billedet.

Anna på gårdspladsen.

Anna udenfor haven mod syd. I baggrunden til højre anes Rygbjerggaard.

Harald Pedersen byggede gården om.

Der blev opført nye længer mod vest og nord i røde teglsten og med bliktag.

Mod vest opførtes en ladebygning bygget sammen med ny kostald i vinkel mod nord, således at den firlængede klassiske gårdmodel bibeholdtes.

Kostalden var med brandsikkert hvælvingeloft, en ca. 1m høj trempel med lemme mod nord og vest.

I den østlige ende af loftet blev indrettet karlekammer. I vinklen mellem laden og kostalden byggedes en stor vandbeholder i cement, som blev forsynet

med vand via tagrenderne på begge de nye bygninger.

Fra vandbeholderen var ført rør til krybberne i stalden for vanding af dyrene.

Der var lagt "kraft" (el-forsyning) til tærskværk og kværn i laden, ligesom der var malkemaskine i kostalden.

Der var desuden opført en ny stakhjelm nordvest for gården.

Alt i alt et dengang topmoderne produktionsanlæg.

Af de gamle bygninger, som var de oprindelige fra da gården blev opført, stod stuehuset mod øst og svinestalden med vognport mod syd tilbage.

Sølvbrudeparret med deres tre døtre. Fra venstre Grethe, Ruth og Anna.

Gården set fra sydøst. Læg mærke til det påmalede tyske nummer 35 på gavlen til venstre.

1944

Besættelsen

Da den tyske værnemagt havde besluttet, at der skulle etableres en tysk militær flyveplads i området syd for Vandel, gik et omfattende arbejde i gang med erhvervelse af de berørte arealer og de mange landejendomme og huse der lå indenfor den kommende flyveplads grænser.

Dette skete efter et fastlagt mønster med bestemte procedurer og dokumenteret i standardiserede formularer.

I princippet var den danske stat, som på tyskernes vegne overtog de berørte ejendomme mod erstatning, men i praksis udført af amterne, i dette

tilfælde Vejle Amt.

De juridiske aspekter og udfærdigelsen af dokumenter, samt udredning af pengebeløb blev her i området varetaget af landsretssagfører Dr. Jur. Clausen, Jomfrustien 5, Haderslev.

Første trin var en besigtigelse af ejendommene med tilhørende skitsering og fotografering udført af den tyske værnemagt ved Stellvertretende Baurat (Vicebygningsinspektør) Hermann Sülling.

Dette arbejde foregik i det sene efterår 1943.

I begyndelsen af januar 1944 modtog lodsejerne et beslaglæggelsesdekret fra Intendanten hos den Øverstbefalende for de tyske Tropper i Danmark på såvel dansk som på tysk, til fordel for den tyske Værnemagt, Generalen for Luftvåbnet i Danmark. Standarddokument.

I slutningen af januar 1944 tilskrev Vejle Amt de berørte lodsejere hvornår de skulle forlade deres ejendom, mange pr. 15. februar.

Dernæst fik de berørte lodsejere én for én besøg af en vurderings- og besigtigelseskommision, normalt bestående af den lokale sognefoged, en repræsentant fra Vejle Amt og en person fra den tyske værnemagt.

Herunder blev der "aftalt" med ejerne hvor meget der skulle stilles til rådighed for tyskerne og fastlagt en lejeaftale og pris for brug af ejendommene. Lejekontrakten var et standarddokument.

For en del af beboerne fandt disse besøg allerede sted fra omkring juletid 1943 og frem.

Der kunne klages over erstatningens størrelse til et vurderingsnævn, hvilket en del benyttede sig af, men i reglen uden virkning.

Et af de juridiske dokumenter var en såkaldt skødeklause, som fastsatte, at de tidligere ejere af ejendommene havde tilbagekøbsret til dem, når krigen var slut, medmindre den danske stat bestemte at de skulle anvendes til offentlige formål.

Det var tilfældet for alle de ejendomme, som lå indenfor det område, som senere blev til Flyvestation Vandel.

Efter krigen nedsattes en række afviklingskommisioner, som skulle rede trådene ud efter blandt andet sagerne om de beslaglagte ejendomme.

Herfra kendes "Registrering Vejle og Ribe amter, Beskrivelse af flyveplads Vandel", hvoraf fremgår hver enkelt ejendoms status efter krigen og blandt andet hvor meget de daværende ejere fik tilkendt i erstatning.

En kopi af denne beskrivelse forefindes på Lokalarkivet i Vandel.

Matr. nr. 2b Hofmannsfeldt blev tildelt tysk nr. 35.

Familien Pedersen flyttede i 1944 til Vorbasse.

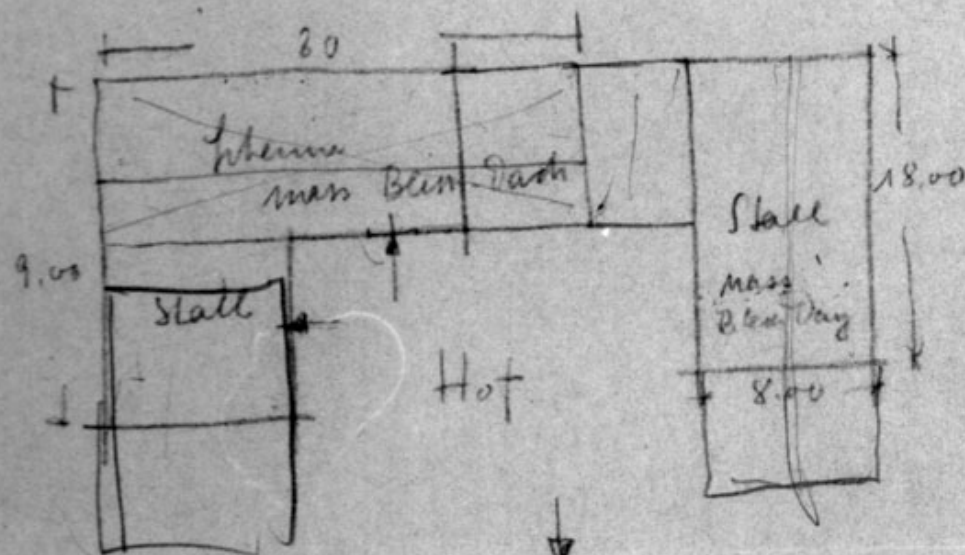
Gården havde således været i familiens eje siden opførelsen i 1878 og til tyskerne kom tog tog den i 1944.

Gården set fra sydøst i 1943.

Gehöft Nr 35

Es soll umgebaut werden:
für Ziegen in Hof

Strohdach- schließt.

Alt. vorhanden
Ziegen- und mittel
Tiererknöpfe: 20 Mann

Stellvertretende Baurat (Vicebygningsinspektør) Hermann Süllings skitse og foto fra 1943.

Efter krigen beskrev Indenrigsministeriets Afviklingsudvalg af 16. maj 1945, Registrering af Vejle og Ribe Amter, Beskrivelse af Flyveplads Vandel, gårdens tilstand således:

Matr. nr. 2b Hofmannsfeldt

Ejer: Harald V. Pedersen Areal 933286 kvm.

Vederlagets størrelse 48.500 kr.

Landbrugsejendom (751 kvm.) 4- længet, stuehus med stråtag, meget velholdt.

Gulvene slidte.

Kostald, lade og hestestald er nye, i orden.

På kostaldloftet er bygget en række værelser m. kviste og tagvinduer, alt let at fjerne.

Hestestalden til 12 heste er kun 3 båse tilbage.

Ny stakhjelm.

Gården kan overtages straks.

På marken findes kanonstilling med bunkers.

Bebos af 15 tyskere.

Amnærkning: Ombygning, kampanlæg på mark.

Sporene af de nævnte tre tilbageværende hestebåse i sydenden af laden. Det vides ikke hvor de nævnte oprindelige tolv hestebåse var på gården . Foto efteråret 2012 LAU.

Lufffoto af området omkring gården, som ligger i midten, fra 1945. Bemærk stakladen nordvest for selve gårdens bygninger ved det lille skovstykke. Kort- og Matrikelstyrelsen.

Lidt om landbruget under og kort efter krigen.

Karen og Axel Degn Johansson fra Lundby på Sjælland besøgte Lokalarkivet i Vandel ultimo september 2012, hvor de fortalte følgende om gården matr. nr. 2b af Hofmannsfeldt, som de kalder Ulvehøjgaard.

Navnet stammer fra den nu sløjfede bronzealdergravhøj, kaldet Ulvehøj, som lå ca. 350 meter syddødt for gården.

Axel fortæller, at hans far Axel Verner Johansson, svensk født 1896 og kommet til Danmark i 1915, var tidligere ansat som forvalter på såvel LI.Grundet og Grundet Avlsgård (Grundet Østergård) ved Vejle, blev forvalter på Ulvehøjgaard i 1944-45, mens tyskerne havde besat området.

Han arbejdede for den tyske ritmester Brix, som havde ansvaret for driften af hele landbruget, på alle de ejendomme, som de oprindelige ejere var sat ud af på grund af flyvepladsbyggeriet.

Axel fortæller, at denne ritmester Brix red rundt på en rød hest og inspicerede området.

Brix boede på Rygbjerggaard, allerede inden den tidligere ejer Nielsine Sørensen og familie havde forladt gården.

Da ritmesteren efter nogen tid flyttede op i Vandel by på den såkaldte Centralgård, hvilket tyskerne kaldte Lindegaard og hvorfra det var meningen, at det samlede landbrug skulle drives fra, flyttede Axels far fra Ulvehøjgaard til Rygbjerggaard.

Axel Degn Johansson fortæller:

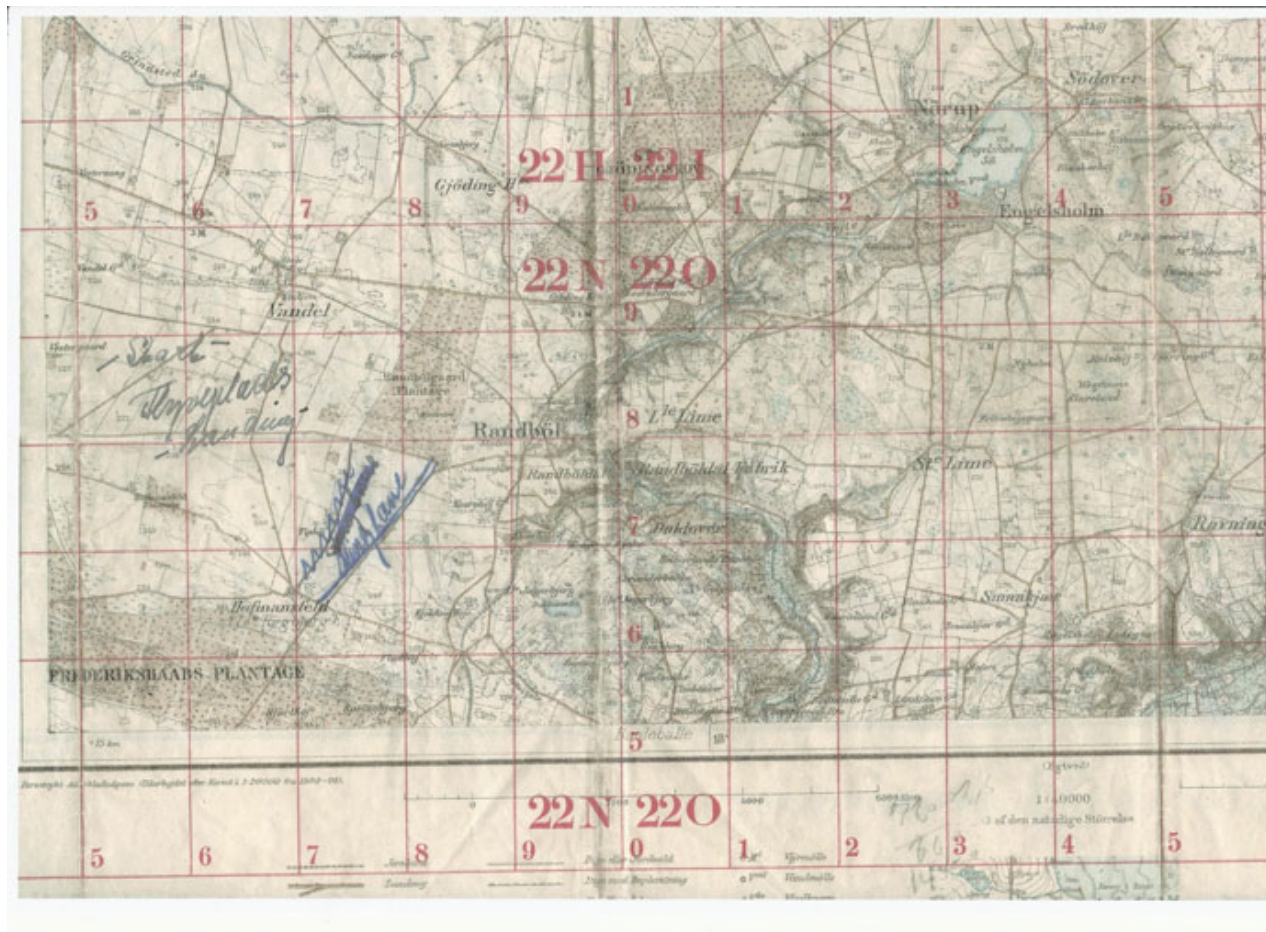

Fortælleren i Rygbjerggårds have forår 945 sammen med schæferhunden Bjørn.

Jeg er iført de forhadte plusfourbukser, som altid skred ned og dannede ål i strømperne, samt jernbeslåede træsko, der medførte, at jeg slog skanken og havde sår på knysten.

Jeg har siden, så vidt muligt undgået træsko. Dette krigsfodtøj havde dog den fordel, at man ordentlig kunne trampe markant i fliserne.

Når mine klassekammerat i Vejle, Finn og jeg var på vej til skole skulle gennem en tunnel under den østjyske længdebane var vi lidt mørkeræddede, for den var kun oplyst af en svag blå lampe, men når man kom over på den anden side, sad der en gammel tysk soldat i et vagtskur og hilste: "Gute morgen, Kinder". Det var jo trygt. Når vi så trampede hen ad Langelinies fliser, kunne vi passere en deling tyske soldater der taktfast og syngende marcherede ud til dagens øvelse. Så trampede vi knægte ekstra hårdt med de jernbeslåede i fliserne for at vise, at vi danske også duede til noget, en rigtig national demonstration.

Sydvestlige del af atlasblad 1:40000 Jelling, udgivet 1913

Her ses såvel den gamle Rygbjerggård, der lå nordvest for den nuværende Ulvehøjgård. Den lille ejendom sydvest for Rygbjerggård er ikke bygget endnu.

Min dengang 16/17 årige bror Jens, der sammen med kammerater så småt var begyndt med noget modstandsarbejde som at flytte rundt på de tyske færdselsskilte og som een af deres største bedrifter at afbryde telefobindelsen fra det tyske hovedkvarter i ejle har skitseret flyvepladsens start- og landingsbane samt en del af ringbanen.

Det var også Jens, som selv byggede en radio og en dag kom ned ti Bedstefar i Vejle og sagde: "Nu kan du høre den danske radio fra London" Fra den

hørte vi frihedsbudskabet om aftenen 4. maj 1945.

Her ses den nye Rygbjerggård og den lille ejendom mod sydvest, men Ulvehøjgård er forsvundet. Derfor troede jeg, at den ikke eksisterer mere.

Kan den have haft så stor militær betydning, at den ligesom flyvepladsen ikke kunne markeres på kortet her under "Den Kolde Krig". Kortet er jo en underlig blanding af tiden før flyvepladsen og efter.

Ulvehøjgård, matr.nr. 2 b af Hofmannsfeldt, tysk nr. 35

Min far *Axel Verner Johansson* blev født 9. marts 1896 i Sverige i Bottna sogn, Bohuslän.

Faderen var Johan Albin Carlsson og moderen Amanda Johansdotter.

På det tidspunkt fik man endnu i Sverige efternavn efter faderens fornavn, så far kom altså ikke til at hedde Carlsson, men Johansson. Farfar var det meste af sit liv kusk og staldkarl på herregården Hernsbacka i Foss sogn, og her voksede far op og blev landvæsenselev.

I 1915 kom far til Danmark, hvor han arbejdede på store gårde på Vejleegnen, inden han i 1920 kom til Kristian Skou på Lille Grundet Avlsgård, hvor han blev ladefoged. Afbrudt af sin soldatertid i hjemlandet 1921 kom han igen til Lille Grundet avlsgård, hvor han blev forvalter.

I 1922 forpagtede Skou den tidligere preussiske domænegård Tågerup i Stepping sogn, Nordslesvig. Gården var på ca 200 ha, hvoraf 40 ha skov.

I 1927 blev far, kun 31 år gammel, sendt ned for at bestyre dette store landbrug og samme år giftede han sig med min mor Karen Pedersen Degn.

I 1931 fik far dansk statsborgerskab. Samme år ophørte Skou med forpagtningen og far kom til Grundet som forvalter.

I 1942 døde mor efter flere års kræftsygdom. Det var en turbulent tid for far, og på grund af druk blev han flere gange afskediget på Grundet Avlsgård, men bestandig antaget igen på grund af sin faglige dygtighed. Det var også her han traf sin senere anden hustru, Ester Koudal, der var husjomfru på gården.

I foråret 1944 blev far ansat som forvalter på gård nr. 35, Ulvehøjgård under det landbrug, som tyskerne drev indenfor arealet af Flegelhorst Vandel under ledelse af Platzlandwirt Brix. Gården må på det tidspunkt være fraflyttet af den tidligere ejer, Harald William Pedersen.

15. april 1944 skriver far til Ester bl.a. (Jeg har fordansket hans blanding af dansk og svensk og kun medtaget, hvad der angår gården, stillingen og landbruget:

"Vi kommer til at bo på en gård (nr. 35), der ligger et lille stykke herfra. Det er et ældre stuehus, men velholdt ellers, og udhusene er helt nye. I morgen har Brix lovet at komme her op. Så vil jeg se, om jeg kan få ham til at male og tapetsere (formentlig ikke personligt!), inden vi flytter helt ind Jeg har jo ikke megen tid. Vi har jo travlt med at så. Vi har sået ca 50 tdr land. I morgen vil jeg have 3 såmaskiner i gang, så vi skulle helst have lidt fart i landbruget, selv om tempoet er langsomt herude.

Vi får vist lønforhøjelse i en nær fremtid, vist nok 270 kr om ugen, og du får også løn, ca 50 kr om ugen, kan vi så have 6 - 7 mand på kost til 4,50 om

dagen og fri kartofler, æg og mælk og billigt flæsk, så kan vi jo nok eksistere foreløbig, men vi ved jo ikke hvor længe det varer. I morgen aften skal jeg til Vejle. Jeg skal ud og købe en gave fra os forvaltere til vores kollega, som bliver gift i dag. Han bliver viet ovre i København."

Man kan forstå, at de nye forvaltere allerede havde dannet et netværk. En af dem, jeg husker ikke hans navn, beboede sin tidligere ejendom med nyt tilliggende areal. Man sagde, at når han fordelte den sparsomt tildelte kunstgødning, sørgede han for, at hans tidligere marker fik mere end det tilkomne areal.

En anden blev kaldt "operasangeren". Det skyldes nok mere hans velklingende stemme end hans baggrund for at drive landbrug. En sommeraften skulle vi ud til fest hos ham, og jeg husker, at vi kørte i jumpe ud ad enten ringbanen eller den betonlagte startbane. I det hele taget må man have færdes temmelig fri på de militære arealer.

Af kopien af telegrammet fra folkene til fars og Esters bryllup 30. maj 1944 fremgår det, at det må have været et ganske stort areal, der var blevet lagt under gård nr. 35.

Det har krævet et folkehold på 23 mand. Som på en herregård, hvor far var vant til at styre. Den næstsidste på listen hedder Jose Lysax. Han var vist polak. Jeg husker, at der på et tidspunkt var to polakker, Josef og Stanislaw Rabenda. De var analfabeter, og når der var lønudbetaling, kvitterede den ene med et kryds den anden med to.

Far var en dygtig landmand. Kornet havde vel ikke de bedste vækstbetingelser på den sandede jord, men jeg husker, at engang gik ind i en rugmark og stolt påviste stråenes højde i forhold til sin egen.

Efter mors død i 1942 boede min syv år ældre storebror Jens og jeg hos vores morforældre, Marie og Jens Pedersen Degn i Vejle.

Fra sommerferien 1944 må jeg være begyndt at komme på Ulvehøjgård. Efterhånden lagde tyskerne så meget beslag på skoler i Vejle til kaserner, at vi kun gik i skole 2 timer dagligt, men vi har da klaret os endda. Der har derfor været mange muligheder for et besøg på gården i Vandel. Ester, der forblev barnløs, var en kærlig og populær stedmoder for vi to drenge.

Af karlene på gården husker jeg kun tydeligt Leif Bonalt. Han var en frisk fyr og en fandens karl, der ikke afbrød strømmen når han reparerede det elektriske hegn.

Forholdet til de tyske soldater var venligt. Man havde medlidenhed med dem. Engang kom en soldat grædende og foralte, at han var kommanderet til østfronten. En anden gang fremviste en sin frokost, en humpel rugbrød og lidt margarine og pølse. Kun een satte man ikke pris på. Han var hjemmtyysker fra Nordslesvig og erklæret nazist.

Far og Ester købte en radio for en flæskeside af en tvangsudskrevet tjekkisk soldat. Den havde vi i mange år.

Vores tjenestepige, Lillian, der kom fra København, var kæreste med en tysk Wachtmeister. Hun var sød og jeg fulgtes meget med hende. Engang skulle vi ud til kæresten med kaffe. Han var på vagt i en kanonstilling, der var kamufleret som en gravhøj, så jeg, der har været arkæolog det meste af mit liv, kan prale af, at jeg har drukket kaffe i en "gravhøj". Senere i livet kom jeg endda til at udgrave tompten af en jættestue, men der drak vi også andet end kaffe.

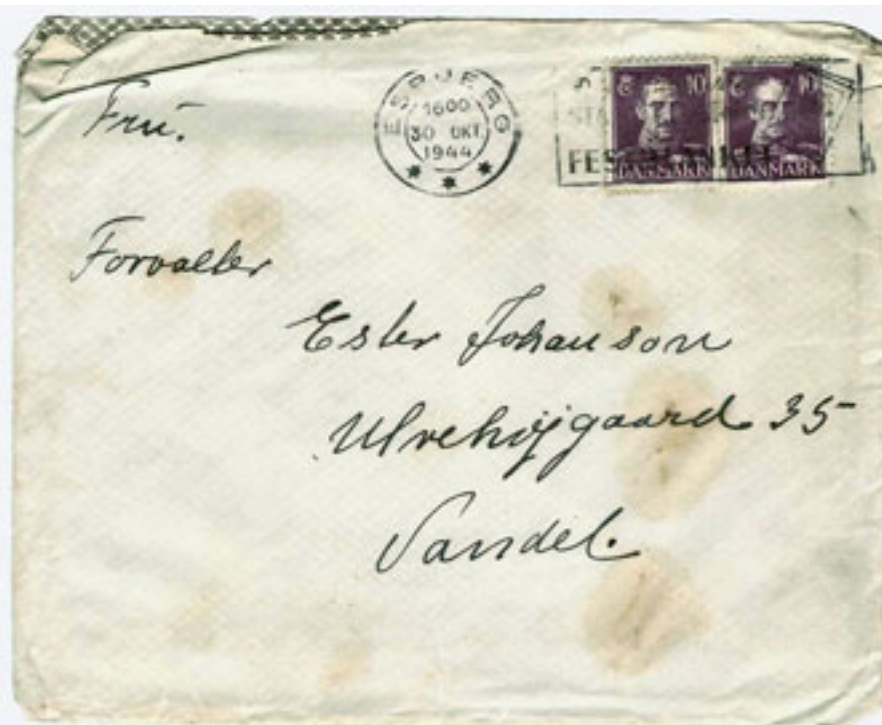
Nytårsaften 1944/45 var jeg på Ulvehøjgård. Omkring årsskiftet kom to tyske soldater ind. De havde vel gået vagt på ringbanen. De fik et glas med. Pludselig snupede Leif den enes gevær og gik ud og skød nytår ind. Soldaten har vel senere ved afladningen skulle gøre rede for, at han manglede en patron eller to. Det skulle vi so gardere. Men nytårsaften 1959/60 i Sandholmlejren var vagten temmelig fugtig, og der skete ting og sager, som man ikke tog så nøje i betragtning af tidspunktet.

Kolrt efter nytår 1945 må gård nr. 35 være blevet inddraget til indkvartering for tyske soldater, og man flyttede op på den helt nybyggede Rygbjerggård, nr. 40. Det fremgår af stemplet 30. januar 1945 på en kuvert, adresseret til far fra bror Jens.

Modtag vore bedste Ønsker paa
Bryllupsdagen d. 30. Maj 1944.

Ejner Andersen.....	Kr. 10.00
Eduardt Mains.....	- 10.00
Harry Elstrøm.....	- 10.00
Niels Therkelsen.....	- 10.00
Axel Markussen.....	- 10.00
Ove Jensen.....	- 5.00
Peter Larsen.....	- 5.00
Arbe Nielsen.....	- 5.00
Aksel Jensen.....	- 5.00
Herman Jensen.....	- 5.00
Johannes Hansen.....	- 10.00
Sejer Mikkelsen.....	- 10.00
Erling Hansen.....	- 5.00
Rasmus Nørgaard.....	- 5.00
Leif Bonalt.....	- 10.00
Adolf Hansen.....	- 5.00
Aksel Nedergaard Jensen.....	- 10.00
Hugo Madsen.....	- 10.00
Niels Jessen.....	- 10.00
Tomas Gasbjerg.....	- 5.00
Ove Grimstrup.....	- 10.00
Josef Lysax.....	- 5.00
Lvend Lorenson.....	- 4.50

Mr.

Forsalter.

A. Wimer Johansson
Gaardstr. 40
Randbøll

Mr. Forsalter.

A. W. Johansson
Nydygggaard
Randbøll

Gård nr. 40, Rygbjerggård

Som det fremgår af stemplet på brevet fra Jens til far, var han og Ester fra Ulvehøjgård flyttet ind på Rygbjerggård, nr.40.

Ifølge Schaiffel Nielsen's tidspunktbog "De tog vore hjem" boede Platzlandwirt Brix på Rygbjerggård i 1944, men må være fraflyttet, da far og Ester flyttede ind. Da Brix havde valgt netop denne gård til bolig, må man antage, at den må have været blandt de bedste. Den var også helt nybygget på det tidspunkt.

Det er mit indtryk, at Brix interesserede sig særligt for svineavl, og den interesse havde han fælles med far.

Formentlig har man taget hele folkeholdet med fra Ulvehøjgård, men jeg har ingen erindring om hvordan de var indkvarteret. En del af dem, eller alle, var på kost hos Ester, og om aftenen sad de og spillede kort i folkestue, hvor de havde spist. Det var vist spil med ganske store indsatser. En del mønter faldt på gulvet, hvor jeg nu og da havde taget ophold. Alt under 25 øre kunne jeg beholde og større mønter rakte jeg op.

Efter tyskernes kapitulation begyndte de at rømme pladsen og repræsentanter for modstandsbevægelsen rykkede ind. Jeg var på det tidspunkt ikke tilstede, men Ester har fortalt, at de var temme.lig provokerende overfor det danske mandskab på gårdene, som de vel betragtede som landsforrædere. Skønt direkte ansat af tyskerne var de dog i samme situation som alle andre danske bønder, der havde deres fortjeneste ved at eksportere landbrugsvarer til Tyskland. De blev da heller ikke efter krigen dømt som værnemagere.

Sydvest for Rygbjerggård lå den mindre ejendom nr. 37, hvor der havde været indkvarteret tyske soldater. På det tidspunkt var der en karl på Rygbjerggård, som hed Aage Bjerregård. Han og jeg gik ned til den lille ejendom, hvor tyskerne havde efterladt alt hvad de ikke kunne og skulle bære med sig.

I græsset lå en lille granat. Aage tog den op og konstaterede, at det var noget farligt djævelskab, hvorpå han smed den ind mellem træerne. Da vi gik derfra var jeg forsynet med stålhelmet, et øvelsesgevær af træ m.m., men ikke mindst lommerne fulde af små farvede øvelsespatroner.

Måske var det også der, Aage fandt en pistol, som han gravede ned i grantplantningen vest for gården i en kagedåse han havde lånt af Ester.

Mange år efter talte han om at forsøge at hente den, men den kun have en fremtid som ærkologisk fund. Aage har sagt, at han betragtede far og Ester som sine andre forældre. Han fulgte med til gården, som de købte på Esters hjemegn i Midtjylland og udvandrede senere til Sverige. Hver sommer kom han dog til Danmark for at besøge sin gamle mor, samt far og Ester.

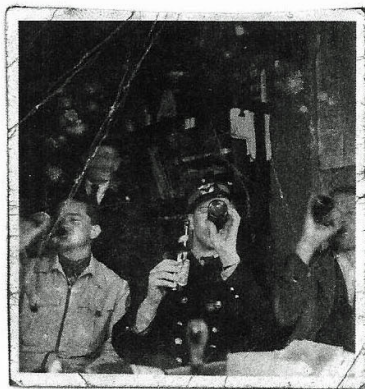
De her øvelsespatroner var ganske spændende. Når man lagde en på aljeholderens cementdække og slog på den med en hammer gav det et gevaldigt knald. Engang ville jeg undersøge kraften på eksplosionen af en større mængde. Omme bag laden røg Ester ost i et dørs slag, som hun anbragte oven i en gammel smøljunge, hvor der blev fyret med grankvas og lagt græs på for at udvikle ekstra røg. Da hun havde fået tændt op og sat dørs slag over junglen, listede jeg frem, lettede dørs slaget og smed en forsvarlig håndfuld patroner ned i junglen. Så løb jeg hastigt i skjul. Kort efter lød

der et mægtigt knald, og dørslog med ost forsvandt til himmels. Nu kom Ester styrtened og skreg: "Her ligger da også djævelskab og flyder alle vegne !" Hun har sikkert troet, at hun havde samlet det sprængfarlige sammen med kvaset. Jeg vovede naturligvis først at fortælle den rette sammenhæng mange år senere.

En del tyske soldater blev tilbage for at holde vagt om fly og andet materiel. På en græsmark ud mod start og landingsbanen stod en emængde fly. Ifølge Schaiffel-Nielsen 'De tog vore hjem' et antal af 63, mest jagere og trænmingsfly. De stod der endnu, da jeg kom ud på sommerferie. Vi havde en københavnerdreng, Ole. Han og jeg var nysgerrige efter at se de mange fly og vi gik derud. En gammel børnevenlig tysk soldat gik vagt. Han spurgte, om vi havde lyst til at komme op og sidde i en jager, og det havde vi naturligvis, så han hjalp os op. Jo, krigen var fuld af oplevelser, som børn før eller siden ikke havde haft og fik.

Engang i løbet af juli måned forlod far og Ester Rygbjerggård og flyttede op til hendes forældres gård i Midtjylland, hvor de boede, til de i oktober købte egen gård i nærheden. Jeg var med på flytningen, der foregik med lastbil, og jeg kan huske, at der var tankspærringer syd for Skanderborg.

Nedenstående fotos er ikke helt skarpe i kopien, og nr 3 - 5 er skadede:

1

2

3

4

5

1)

Kan tænkes at være fra Vandel station. Af de tr tørstige herrer er det min far til højre. Banemanden i midten er ekstar tørstig og har allerede sikret sig den næste bajer. Det må vel være assistent Christensen, er omtales i Schaiffel-Nielsens bog "Randbøl - Glimt af et hedesogns historie, Bind II s. 126-127.

2. Her sidder jeg med mine angorakaniner. Det må være i sommeren 1944 i Ulvehøjgårds have, for haven på Rygbjerggård var ikke vokset op endnu.

3. Ester til hest på Rygbjerggårds gårdsplads forår 1945. Hesten er ikke en rigtig arbejdshest. Kan det være Brix's røde hest hun har lånt ?.

Hvad heste angår har jeg en tydelig erindring om en lille skarprygget russerhest, som var stillet til min position. Det blev nu aldrig en succes, for hverken far eller Ester var pædagoger, og uden hjælp og det rette udstyr var forsøgene på at blive rytter omtrent som at sidde på træhesten. Hestene sorterede under en af karlene, der hed Søren, og så vidt jeg husker, sagde han op i vrede over at skulle passe bæstet.

6-7) Efter en frokost på Rygbjerggård for forvalterne.

6) Far med blankpudsede støvler på trappen i venlig omslyngning med en af de andre forvalteres koner. Han var alle dage en charmør.

7) Her er det øvrige selskab kommet ud. Kvinden til højre for damen i den lyse frakke er Ester, og det må være mig, der titter frem bagest til højre. Den nydelige herre foran, der ligesom skiller sig lidt ud fra de to andre, kunne måske være Brix.

Det brændende Lancaster PB 292 bompefly 1944

Akse Degn beretter videre:

Jeg er født 28. juni 1935. Efter min mors død i november 1942 boede min bror Jens og jeg hos vores morforældre, Marie og Jens Degn, Linnemannsgade 3 i Vejle.

Der var ofte natlig luftalarm i Vejle på grund af de hyppige overflyvninger af engelske bompefly ud og hjem i forbindelse med togter mod mål i Tysklans eller nedkastning af miner i farvandene.

Natten til den 28. februar 1942 faldt der en bombe i den vestlige udkant af Nørreskoven kun 400 meter fra mine bedsteforældres hus. Man mener, at flyet, efter et mislykket bombetogt har været forfulgt af tyske jagere.

Pioten har da villet lette flyet ved at kaste bomben, der måske skulle have ramt fjorden, men istedet faldt i trækrone tægt på beboet område. Man kan stadig se stedet, markeret af en yngre bevoksning i skoven. Mine bedsteforældres hus i Linnemannsgade fik ved eksplosionen den østlige ende af taget revet af, og alle vinduer og døre var smadrede.

På trods af dette og skønt mine besteforældre boede på første sal, gik de aldrig i beskyttelsesrum, når der var luftalarm, måske, fordi min bedstemor var dårligt gående efter et lårbensbrud. Ligesom under et tordenvejr stod de op uden at tænde lys og trak mørklægningsgardinerne op, så de kunne følge med i, hvad der kunne ske.

Natten mellem den 26. og 27. august 1944 opholdt vi os i soveværelset mod vest under en sådan luftalarm. Bedstemor stod ved vinduet, og pludselig råbte hun: "Åh, de stakkels, stakkels mennesker !" På den nordvestlige himmel kunne man se et flammende bål, der bevægede sig mod vest.

Ifølge rapport fra politiassistent P.J.Pedersen, Vejle var det kort efter kl. 03 (N.M.Schaiffel-Nielsen: Randbøl - Glimt af et hedesogns historie. Bind 1 s. 146 - 147). Det viste sig senere at være det engelske Lancaster bombefly, som på hjemturen fra et togt til Königsberg i Østpreussen var blevet beskudt af en tysk Me 110 natjager.

Flyet faldt ned ved Høgsholtgård nordvest for Vejle. Min 16-årige bror Jens cyklede dagen efter derud og kom med nogle temmelig dramatiske beretninger om tyskernes behandling af de dræbte flyveres lig. Hvor tæt på har mon dog tilladt ham at komme ?

1948

Militær flyveplads

1/1 1948 overtog det daværende Krigsministerium flyvepladsen i Vandel, og med Flyvevåbnets oprettelse i 1950 og påfølgende bevilling til udbygning af banesystemerne m.v. i 1952 oprettedes Flyvestation Vandel.

Der vides ikke hvad gården bygninger blev anvendt til i flyvestationens første år, men formodentligt midt i 1950'erne blev gården stuehus og svinestald/vognport samt stakhjelman revet ned.

Tilbage stod de to nye rødstenslænger, som blev tildelt bygningsnummer 201 på flyvestationen.

Fra 1958 fik det nyoprettede Artilleriflyverbatteri Vandel rådighed over laden og loftet over kostalden. Laden anvendtes som garage for enhedens køretøjer og kostaldloftet til andet materiel.

Selve kostalden brugte flyvestationen til opbevaring af bl.a. droptanke og bombehaler til kampfly.

Fra omkring 1980 blev der indrettet hundegårde på gårdspladsen til brug for bevogtningstjenesten.

Artilleriflyverbatteri Vandel, som nu hed Hærens Flyvetjeneste, fik tildelt garagekapacitet andetsteds og bygningerne på gården tjente herefter som depot for flyvestationen, indtil denne lukkede i 2003.

*Laden set fra gårdspladsen og mod vest..
Læg mærke til at de røde teglsten er opmuret i det såkaldte krydsforbandt i sildebensmønster.*

Kostalden set fra gårdspladsen og mod nord.

Kostaldens østre gavlparti. Det venstre hjørne lå tæt på stuehuset. De nederste vinduer er i modsætning til det øverste og døren foruden ikke de oprindelige. Bag vinduet til venstre var der vaskerum med indmuret gruekedel. Skorsten dertil ses på taget. Til skorstenen var også tilsluttet en kakkelovn, som stod i karlekammeret bag vinduet foroven. Døren i midten er ind til toilettet, ganske vist af brædder med spand, men dog anbragt i bygningen og ikke som ofte i et lille skur i skovkanten bagved. Der var ikke indlagt vand på gården. Vand til vask og husholdning kom fra en brønd med håndpumpe på gårdspladsen. Bag vinduet til højre, eller et tilstødende rum bag dette, var der malkerum.

Kostalden set fra vest. Her har køerne gået ind og ud. Bemærk loftslemmene i tremplen og den tilmurede lem i gavlen, hvor hø og halm kunne forkes ind.

*Kostalden indvendig set mod vest. Der ser ud til at have været plads til mindst 20 køer.
Bemærk vandbeholderen til venstre, hvorfra kreaturerne kunne vandes.*

*Ladebygningens vestre side. Også her ses murens krydsforbandt i sildebensmønster.
Bygningerne bærer det oprindelige bliktag fra 1930'erne.*

Laderummet indvendigt. "Kraft"- elinstallationerne til højre for tærskelværk og kværn.

Vandbeholderen i enden af laden. Døren er kommet til siden ligesom nettet foroven. Foroven blev halmen fra tærskværkets halmpresser skubbet op ad en slidske til hø- og halmloftet. Trappen fører op på høloftet over stalden og var oprindeligt af træ.

Høloftet over kostalden. Bemærk den ca. 1 meter høje trempel, som giver god højde i loftsrummet.

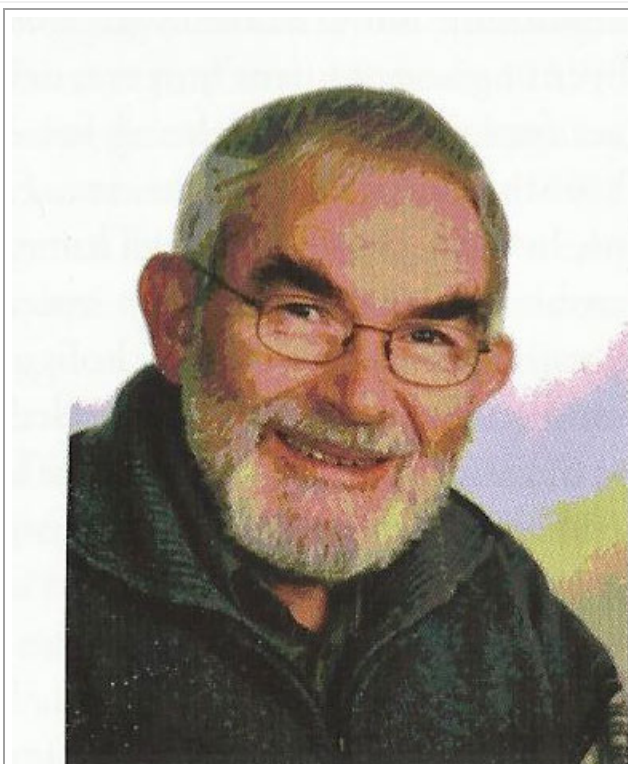
*Pladsanvisning for materiel fra artilleriflyverbatteriets tid i form af bilnumre på bjælken.
Bilnumrene er fra 6 stk. $\frac{3}{4}$ ton Dodge Trucks tilhørende artilleriflyversektionerne.*

Markeringer til anbringelse af andet materiel fra Artilleriflyverbatteri Vandel's tid.

Alle fotos fra gården fra september 2012 af LAU.

Miniportræt af Axel D. Johansson:

Axel Degn Johnsson. Født 1935 i Hornstrup Kirkeby ved Vejle. Lærer og arkæolog.

Har skrenalder i Nordenvet artikler og bøger, specielt om ældre stenalder i Norden, bl.a. *Barmose-gruppen*, *Præboreale bopladsfund i Sydsjælland 1990*, *Ældre Stenalder i Norden, 2000* og *Stoksbjerg Vest, et denpalæolitisk fundkompleks ved Porsmose, Sydsjælland 2003*.

Modtog i 1994 Erik Westerby-prisen for påvisning af en hidtil ukendt kulturfase i Danmarks ældre stenalder: Barmose-gruppen og dens relationer til samtidige fund i Nordtyskland og Vestsjælland.

Adresse: Ane Mariesvej 8, 4750 Lundby.

Kilder og henvisninger.

* Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museumsforening

* Kirkebøger og folketællinger.

* Kort og matrikelstyrelsen.

* Kulturarvstyrelsen, Fund og fortidsminder.

* Axel Degn Johansson, Lundby.

* Anna og Henning Petersen, Tjørring ved Herning.

Fotos uden kildeangivelse er venligst udlånt af Anna og Henning Petersen.